

DUELLANTEN OBERST JOACHIM ERNST SCHEEL

AV

JÖRGEN SCHEEL †

Generallöytnant HANS HEINRICH SCHEEL's yngre bror JOACHIM ERNST S. var födt i Kolding den 13. mars 1675. Om hans avstamning og slektskapsforhold henvises til artiklen „De eldre ledd i den i det 17de årh. innvandrede tyske slekt Scheel-Scheele“ trykt i Pers. Tidsskr. 13. R. V side 99. I A. W. Scheel's stamtavle over slekten opplyses kun om J. E. S., at han var „kaptein ved de danske tropper i Italien, senere i fremmed tjeneste, död i Königsberg“.

J. E. S. ble döpt i Kolding den 17. mars 1675. Fadderne var: JON PEDERSEN, rådmann; JOHAN ADOLPH, apoteker; TÖNDE HANSEN fra Odense (konsumpsjonsforvalter Tönnes H. g. m. ANNE MARGRETHE SCHEEL, datter av Hans S.); MARGRETHE oberst BEENFELDS (MARGRETHE BEENFELDT födt FISCHER g. m. den senere kommandant på Kronborg Poul B. † i Kolding 26. mai 1676, se D.A.A. 1919 side 462); SUSANNA MARCI SCHEELS (SUSANNA g. m. MARCUS S. som falt i slaget ved Lund 1677); DORTHE ANDERSDTR. (senere gift med HENNING SCHEEL til Tiselholt).

J. E. S. gikk som slektens övrige medlemmer den militære vei antagelig med proteksjon av sin eldre bror. Han trädte inn i Fortifikasjonsetaten, hvor han 3. juli 1697 ble underkonduktör. Slekthistorien av 1757 beretter at han derefter ble kommandert til Trankebar og at han ved sin tilbakekomst hadde den ulykke å drepe nær ved Kjöbenhavn sin motstander i duell. En aften traff han på en person, som pludselig sprang ut av en innkjørselsport og hugget til ham i nesen. S. sa: „Jeg kjenner deg og vi skal kjennes ved annetsteds.“ Da såret var halvveis leget, oppsökte han sin mann for å få oppreisning. De gikk derefter begge ut av byen og duellerte på kårder og S.'s motstander döde på stedet. For å undgå straff ble han nödt til å finne seg et fristed utenfor riket. Han satte over til Skåne og derfra til Tyskland.

Efter nogen tids forløp benådet Frederik IV ham, hvorefter han i 1702 avgikk fra Fortifikasjonsetaten og ble ansatt som major og overkvartermester i staben i det danske hjelpekorps¹), som under kommando av kongens halvbror feltmarskal Christian Gyldenlöve marsjerte fra Danmark til hjelp for den tyske keiser under den spanske arvefølgekrig. Broren Hans Heinrich fulgte med korpset et stykke på veien.

Sommeren 1702 deltok korpset i beleiringen av byen Mantua i Nord-Italien.

K. C. Rockstroh beretter i sin bok side 52, at den lange uvirkosomhet ga fritt spillerom for officerenes private stridigheter og det forefalt ikke få dueller, av hvilke den mellom majorene RANTZAU²) og SCHEEL ga anledning til en del omtale utover det sedvanlige, idet duellene, når ikke en av partene ble på plassen, ellers i almindelighet dulgtes. S. og R. hadde i noen tid vært uvenner. S. ble så utfordret av R., som like i forveien hadde søkt sin avskjed.

Slektshistorien av 1757 beretter, at uenigheten var en bagatell. Ingen av partene ville i grunnen duellere. De ble derfor enig om å skyte med pistol for å såre hverandre, men ikke for å drepe. R. såret S. i låret og S. som siktet for lavt såret R. i kneet. Ulykken ville imidlertid, at R. ble dårlig behandlet og fikk feber. Man ville ikke desto mindre ha reddet ham ved å sette av benet. Dette modsatte imidlertid R. seg, idet han foretrakk å dø fremfor at det ble gjort. Trots dette forlot de hverandre forsonet og som venner. R. lot endog S. underrette om at døden nærmet seg for at han i tide kunne ta sine forholdsregler.

Efter duellen³) måtte S. holde sitt oppholdssted hemmelig, inntil stormen om mulig kunne være drevet over.

Den 27. juli 1702 innberettet Gyldenlöve duellen til Frederik IV, idet han som vanlig i sådanne affærer gikk i forbønn for den overlevende; men overkrigssekretær CHR. LENTE svarte Gyldenlöve den 15. aug. s. å. således:

„Kongen har fått vite gjennom Deres Eksellenses innberetning,

¹ Se herom K. C. Rockstroh: Et dansk Korps' Historie 1701-09. 1895.

² FRANTZ RANTZAU, f. o. 1662, drept juli 1702 av overkvartermester J. E. SCHEEL, se D.A.A. 1930 II side 61. Adelsårboken anfører viktig Maastricht i Nederlandene som skueplass for duellen istedetfor Mantua. Frantz R. hadde vært kornet i 1. sjællandske rytterreg. I 1691 ble han kaptein ved prins Georgs reg. og i 1700 major ved Rodsten dragonreg., se Pers. Tidsskr. 3. R. V side 124 note 4.

³ I det nye Norsk Biografisk Leksikon bind XII side 313 anføres under generalltn. H. H. SCHEEL „to dueller med dødelig utgang“. Bemerkningen beror øyensynlig på en forveksling av H. H. S. med broren J. E. S. Det forlyter intet om, at H. H. S. noengang har duellert ennsige med dødelig utgang for motstanderen.

at der har funnet sted en duell mellom hr. Rantzau og Schell og at den første er död av sitt sår; da også Deres Eks. spør, om De kan la den siste komme tilbake til armeen, har Hans Majestet befalt meg å meddele Deres Eks., at da det er den annen person som S. har hatt den ulykke å drepe, finner han det ikke passende, at han igjen inntreer i hans tropper, eller at Deres Eks. betjener Dem av ham“.

Fra Verona sendte Gyldenlöve den 2. sept 1702 brev til Lente om at han skulle forholde seg overensstemmende med sistnevntes brev, hvis Scheel „blir helbredet for sitt sår, som ennå er meget farlig“.

J. E. S. ble helbredet og gikk følgelig ut av dansk krigstjeneste. Han søkte så å bli opptatt i den österrikske armé. I Efteråret 1702 anmodet den beröimte österrikske feltherre prins Eugen keiseren i Wien om å kunne engasjere S. „der ei alene vel forstår sin charge som overkvartermester; men tillike er ingeniör og vel fundert i denne profesjon, således at jeg serdeles vel kunne betjene meg av denne person, likesom han, der er et meget statelig subjectum, er istand til å prestere Eders Keis. Maj. meget nyttige og gavnlige tjenester. Og da han oven i kjøpet har en affære så at han ikke kan forbli ved de danske tropper, bes om, at han må engageres med vanlig gage som ingeniörkaptein“.

Engagementet i den österrikske hær gikk imidlertid ikke i orden og S. gikk da i russisk tjeneste. Mellom den russiske gesandt i Polen JOHAN REINH. PATKUL¹) og S. ble sluttet en overenskomst, hvorved S. ble oberstlöytnant i det russiske ingeniörkorps med rett til senere å avansere til høyere stilling og til å beholde sin religion. Han skulle også kunne ta sin avskjed efter to eller tre år.

S. ble ikke lenge i russisk tjeneste; „det stod ham ikke an der“ sier en slektsberetning av 1810. Som det urolige hoved som han var, tok han alt i 1705 sin avskjed. Ved dens innvilgelse ga Patkul ham den 13. mai 1705 attest om „at han ved ved alle anledninger har oppført seg og forholdt seg som en rettskaffen officer og oberst“.

S. tok så tjeneste som oberstlöytnant hos Frederik August II av Sachsen – Polen „den sterke“; men heller ikke her forble han lenge. Alt i januar 1707 døde han ugift i Königsberg av en ondartet feber som avskjediget sachsisk oberst.

Den 14. januar 1707 sendte en av Königsbergs borgere underretning om dödsfallet til S.'s bror den senere generalltn. H. H. S. Brevskriveren opplyste, at han gjentagende ganger hadde besøkt S.

¹ Liflenderen Parkul gikk 1687 i svensk tjeneste, gikk 1701 over i russisk tjeneste og ble russisk sendemann i Warszawa. I 1707 utleverte polakkene ham til svenskene, som lot ham henrette.

under hans sykeleie og at alt var forsøkt for å helbrede ham, men uten resultat. Under sykdommen var S. blitt oppvartet av sin trofaste tjener. S. var blitt bisatt i Königsbergs domkirke om aftenen kl. 8; under-officerer fra den derværende kgl. garde bar kisten med fakler, derefter fulgte noen karosser med høyere officerer og brave folk.

Dagen for dødsfallet ble ikke opplyst i brevet og Königsbergs Superintendentur har nå opplyst, at dødsregistrere i Königsberg først ble påbegynt i 1727, så dødsdagen ikke kan tidfestes. S.'s gravsted er heller ikke bevart.

J. E. S. var typen på sin samtids talrike omflakkende eventyrlystne officerer, som var hengitt til dueller og svir og som tok tjeneste i det ene land efter det annet eftersom det passet. I ung alder døde de ofte i ensomhet fjernt fra slekt og landsmenn. Broren H. H. S. var hans rene modsetning; han var en Kongen og fedrelandet til det ytterste tro og hengiven officer, som ved sitt iherdige og alsidige arbeid og sin begavelse tilslutt nådde opp blant rikets innflydelsesrike, betydelige borgere.

To dager efter H. H. S.'s død skrev Christian VI den 15. okt. 1738 til sin geheimeråd i konseilet Schulin: „Vi taper meget i denne mann“ og hans begravelse ble overenstemmende med denne anerkjennelse. Uvilkårlig må man sammenligne de beskjedne former, hvori J. E. S.'s begravelse foregikk, med den pomp og prakt, som ble utfoldet, da H. H. S. ble stedt til hvile.

I anledning av H. H. S.'s forestående begravelse skrev Christian VI den 5. novbr. 1738 fra Frederiksberg slott således til general og kommandant i Kjöbenhavn riksgreve Sponneck:

„Vi vil allernådigst, at ved begravelsen av Vår generallöytnant kommandant i Vårt citadel Frederikshavn også overkommandant ved Vår danske og holstenske fortifikasjonsetat Hans Heinrich Scheel, ridder, av Vår til deg betrodde garnison skal bli kommandert 2 oberstlöytnanter til bæring av dannebrogordenen og kommandostaven og 2 majorer som maskaller ved likprosesjonen og videre 12 infanterikapteiner til å sette liket i paradevognen og fra vognen til graven i St. Mariakirke og et ikke mindre antall underofficerer på begravelsesdagen ved kirkedørene ved nevnte kirke“.

Som bilag til dette brev fulgte sådant prememoria om likbegjengelsen:

1. Ut i citadellet paraderer hele garnisonen og fra volden nest ved porten Sjælland avfyres 9 kanonskudd.
2. Ut i Kjöbenhavn på Vår Frue kirkegård paraderer (?) bataljoner og

10 kanoner som fyrer 3 ganger 9 skudd og imellom hvert 4. skudd gir infanteriet 1 salve av musketter.

Den 7. juni 1738 hadde H. H. Scheel kjøpt et gravsted i Vår Frue kirke for 250 rdl. + omkostninger 20 rdl. Kirkens gravbok opplyser, se Pers. Tidsskr. 8 R. VI side 159, at den 18. november 1738 om morgenen ved 7 tiden ble generalen bisat „i egen tilkjøpt muret begravelse i det siste kapel på den nordre side tett ved tårnet“. Gravstedet ble helt ødelagt ved Kjöbenhavns bombardement 1807, da Vår Frue kirke brente.

KILDER

K. C. Rockstroh: Et dansk Korps' Historie 1701–09. 1895.

Dokumenter i original eller avskrift beroende i det Scheelske slektsarkiv i det Norske Riksarkiv, Oslo.

Hirsch's utrykte biografiske fortegnelse over danske og norske officerer (Kgl. Bibl.).